

16. Kochanski J. Piłsudscy w Sulejówku. – Chicago, 1988. – 350 s.
17. Kowalczykowa A. Piłsudski i tradycja. – Chomotów, 1919. – 80 s.
18. Król M. Józef Piłsudski: ewolucja myśli politycznej. – Warszawa, 1984. – 21 s.
19. Lepecki M. Pamiętnik adiutanta marszałka Piłsudskiego. – Warszawa, 1987. – 365 s.
20. Mackiewicz S. Historia Polski od 11 listopada 1918 do 17 września 1939 r. – London, b. r. – 341 s.
21. Micewski A. W cieniu marszałka Piłsudskiego. – Warszawa, 1969. – 424 s.
22. Molenda J. Piłsudczycy a narodowi demokraci. – Warszawa, 1980. – 286 s.
23. Nałęcz D. i T. Józef Piłsudski – legendy i fakty. – Warszawa, 1986. – 399 s.
24. Palij M. The Ukrainian-Polish Defensive Alliance 1919–1921: An Aspect of the Ukrainian Revolution. – Toronto, 1995. – 350 p.
25. Paruch W. Od konsolidacji państwowej do konsolidacji narodowej. Mniejszości narodowe w myśli politycznej obozu piłsudczykowskiego (1926–1939). – Lublin, 1997. – 425 s.
26. Piłsudska A. Wspomnienia. – Londyn, 1960. – 300 s.
27. Piłsudski J. Pisma zbiorowe. – Warszawa, 1937–1938. – T.V. – 297 s.
28. Pobog-Malinowski W. Najnowsza Historia polityczna Polski 1864–1945. – Paryż, 1953. – T.I. – 450 s.
29. Skwarczynski S. Licytacja sprawy polskiej wzyw. Podstawy i metody politycznej działalności Józefa Piłsudskiego w okresie pierwszej wojny światowej // Niepodległość. – Londyn–Nowy-Jork, 1972. – T.VIII.
30. Skwarczynski S. Twórca awangardy. Działalność Józefa Piłsudskiego w latach 1893–1918 // Niepodległość. – Londyn–Nowy-Jork, 1962. – T.VII.
31. Tymowski M., Kieniewicz J., Holzer J. Historia Polski. – Warszawa, 1991. – 377 s.
32. Urbankowski B. Filozofia czynu. Światopogląd Józefa Piłsudskiego. – Warszawa, 1988. – 600 s.
33. Wandycz P. Polish Diplomacy 1914–1945. – London, 1988.
34. Wasilewski L. Józef Piłsudski jakim Go znałem. – Warszawa, 1935. – 235 s.
35. Wójcik W. Józef Piłsudski (1867–1935). Zarys życia i działalności. – Warszawa, 1985. – 305 s.
36. Wójcik W. Nadzieje i złudzenia. Legenda Piłsudskiego w polskiej literaturze międzywojennej. – Katowice, 1978. – 280 s.
37. Wójcik W. Rola Józefa Piłsudskiego w odzyskaniu niepodległości Polski // Zeszyty historyczne. – Warszawa, 1981. – №1.

T.MELINISHYN

THE TRANSFORMATION OF THE POLITICAL VIEWS OF JOSEPH PILSUDSKY

The article is analysed shape political views of J.Pilsudsky, their influence in the international politics of Poland or influence historical conditions in shape political views.

Key word: *political views, federation, incorporation conception, international politics.*

УДК 326.1

ББК 66.011.6

Юлія Мислюк

ЖІНКА-ЛІДЕР У ПОЛІТИЦІ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

Метою даного дослідження є окреслення ролі жіночого лідерства в сучасному житті суспільства. У даному дослідженні увага акцентується на чотирьох напрямках дослідження ролі жінки-лідера: гендерному, лідерському, політичному, опозиційному. Крім вищеперелічених підходів можна навести ще історичний, психологічний, культурологічний. Але всі підходи умовно зводять до тези, що жінки завжди відігравали важливу роль у політиці. Жінка-політик майже завжди виступає лідером, який здатний впливати на виконання важливих завдань у суспільстві.

Ключові слова: *жінка, лідер, опозиція, громадянське суспільство, лідерство, політика.*

Політичний лідер – це персоналізований, особистісний аспект дослідження політики. Переважно в буденній свідомості не існує розмежування політичного лідерства на статі: чоловіче і жіноче. Але виникає потреба такого розділення, оскільки кожному з таких типів притаманні свої особливості та технологія практичної діяльності.

Останнім часом досить поширеною та популярною є тематика гендера. Без з'ясування ролі жінки й чоловіка в сучасному політичному житті неможливо сьогодні уявити будь-яке серйозне психологічне, політологічне, соціологічне чи інше наукове дослідження. Суть проблеми полягає не в тому, щоб надати однакових прав особам різної статі, а насамперед у тому,

аби створити такі умови суспільного життя, щоб жінка й чоловік справді були спроможні реалізувати себе повноцінно як у громадському, професійному, так і в особистому житті. Рівність прав таким чином передбачає рівність можливостей біологічної, психологічної, особистісної, соціальної актуалізації сутнісних сил жінки й чоловіка.

Потрібно зазначити, що дане питання є досить досліджуване в українській політичній науці. Основний нахил у дослідженнях жіночого лідерства робиться передусім на лідерство як таке, не персоналізуючи його. Можна навести наукові дослідження таких українських науковців, як О.Ярош [5], С.Кузнецової [12], Л.Трофименко [16], А.І.Стахневич [15], В.Бакуменко [1], А.Колодій [7], Н.Грицак [2]. Треба зазначити, що тут розглядається проблематика лідерства жінки в політиці загалом як феномена і менша увага звертається на такі аспекти жіночого лідерства, як опозиційність, ефективність діяльності жінки-лідера.

В історії людства завжди були жінки, які мали лідерські якості, вони перевертали події і залишили великий слід після себе. Про них відомо в кожній області життєдіяльності суспільства: історії, політиці, літературі, науці. Потрапити в історію як особистість, яка заслуговує на повагу й пам'ять, жінці будь-якого часового відрізка було надзвичайно важко, і тій, яка ввійшла в історію, було надзвичайно важко в суперництві з чоловіками. Приклад тому орлеанська діва Жанна Д'Арк, яка змогла в надзвичайно важких обставинах останніх днів свого життя зберегти мужність і велич, залишалась вірною королю, який її зрадив, стала символом нації. Загалом першою жінкою-лідером країни, яка згадується в історії, була цариця Ку-Баба (Ірак, біля 2500 років до нашої ери). З тих пір історія знає багато правительок, більшість з яких стала такими завдяки своєму походженню (вони були або єдиними спадкоємицями правителів-чоловіків або їх удовами). Завдяки першій феміністці Мері Волстоункрафт (Великобританія, 1759–1797) ми отримали ідею інтелектуальної рівності статей, за умови однакового виховання й освіти. У наш час більшість правил змінилася й з'явилися такі поняття, як жінка-прем'єр-міністр і жінка-президент. Громадянка Данії Ніна Данг стала першою жінкою-міністром в історії людства, у 1960 році Сіравімо Ратватте Діас Бандарайке стала першою жінкою прем'єр-міністром, а в 1970 році Марія Естелла Мартінес

де Перон – першою жінкою-президентом. Ці факти – не тільки певні досягнення жінок у політиці, це досягнення всього людства. Наше завдання в тому, щоб виокремити теоретичні підходи (аспекти) до феномена жінки-лідера в політиці, такі як гендерний, політичний, лідерський, опозиційний. Розглянемо детальніше дані аспекти.

Гендерний аспект. У теорії гендера розглядається основне питання, яке зосереджується на тезі, що жінкам бути лідерами в суспільстві значно важче, ніж чоловікам. Недарма зараз такою актуальною є проблема гендерної рівності. Можливості та реальні нагоди для залучення жіночої думки до влади стають головними чинниками для аналізу сучасної української політичної перспективи при погляді під гендерним кутом зору.

Традиційно лідерство як соціально-психологічний феномен вивчалось майже без урахування статі, тому що лідерська роль апріорно вважалась маскуліною [8, с.68]. На керівних державних посадах, а також у масових громадсько-політичних організаціях, партіях в основному перебувають чоловіки, які й формують політику держави в її власне “чоловічому вбранні”. Проте логічно припустити, що жінка-політик зможе більш компетентно оцінити проблеми жінок. Так само політикові чоловічої статі простіше й зрозуміліше репрезентувати інтереси чоловіків як природно близької йому біопсихосоціальної групи. Деякі науковці вважають, що жіноче лідерство ґрунтується не по одному, а принаймні одночасно по двох векторах: загальнолюдському і власне жіночому. Щоб стати лідером, жінка повинна довести чоловікам і жінкам, що вона краща за них у виконанні соціальних ролей і функцій загального значення і що вона ближча за інших жінок до ідеалу “жіночого”.

Тобто можемо сказати, що гендерне дослідження проблеми політичного лідерства повинно орієнтуватися на два принципи: ідентичності та додатковості. Так, політик-чоловік повинен бути здатний у кожній проблемі, яку він розв'язує, розрізнити, крім усього іншого, власне чоловічий і власне жіночий інтерес, а також віднайти відповідні форми його задоволення. Те саме стосується й жінки-політика. Оскільки кожний конкретний політичний лідер не може однаково враховувати і “свої”, і “не свої” гендерні інтереси, набуває актуальності проблема пропорційної представленості в політиці лідерів як чоловічої, так і жіночої статі [10, с.61].

Проте, як свідчать результати досліджень, ставлення до жінок-лідерів, зокрема політиків, у нашому суспільстві є досить упередженим. Серед народу побутує думка, що жінці не місце у великій політиці. Жінки, які всупереч існуючій традиції обійняли високі посади, за даними досліджень суспільної думки, є ізольованими та маргіналізованими як політики “не тієї” статі. Якщо ж подивитись глибше, то вони не представляють і інтересів жінок як соціально-демографічної групи, не мають підтримки з боку жіночих організацій, не беруть участі у формуванні політики стосовно жінок [9, с.108; 17, с.169].

Необхідно відмітити, що окреслені переваги значною мірою породжені уявленням про “сімейну жінку” й переносяться на імідж жінки-політика. Якщо критикується “жіночий стиль” у політиці, то знову ж таки згадують негативні риси, які жінка виявляє в побуті, а не в професійній діяльності: жінки надто емоційні, суб’єктивні, вони надто практичні, заважає їх “дріб’язковість” та схильність бачити “суспільство як сім’ю” [4, с.166]. Крім того, жінки, які за тих чи інших причин включаються в політичну боротьбу, мають схильність до радикалізму, що в окремих випадках переходить в екстремізм. Це також відзначається однією з негативних рис жінок як політичних лідерів [14, с.78].

Лідерський аспект. Чи дійсно лідерство – виключно чоловіча перевага і чи лідерські риси притаманні тільки чоловікам, спробуємо розібратися більш ґрунтовно. Формально лідерство визначається як набір певних рис, моделей поведінки, впливовості, сили, влади, авторитету, здатності до керівництва тощо.

Необхідно зазначити, що лідерство не ототожнюється з позицією, яку займає та чи інша особа. Необов’язково людина стає лідером, коли отримує високу посаду чи обирається на неї. З-поміж усього розмаїття визначень лідерства спільним залишається необхідність наявності послідовників певного лідера. Важливим є також урахування певної соціальної сфери діяльності лідера: економіка, політика тощо. Необхідно також зважати на історичні й конкретні соціально-економічні обставини, за яких виступила фігура лідера: чи це висунута чи це призначена особа, чи цей/ця лідер з’явився на зламі часу як провідник певного соціального руху. Тут ми виходимо на поняття мотивації, тобто внутрішнього чи зовнішнього мотивування лідерської ролі: чи це зовнішні обставини спону-

кали появу лідера, тобто зовнішня мотивація, а чи внутрішня мотивація, коли людина через свої внутрішні, власні переконання, нахили, устремління прагне лідерства. До речі, тема жіночого лідерства постала як проблемна зовсім недавно, з кінця 1970-х та початку 1980-х років і тільки з розвитком феміністичної думки [3, с.29]. Питання лідерства до того часу розглядалося як статеві нейтральне або просто чоловіче.

Адже існує припущення, що жінок менше серед лідерів через недостачу нахилів, можливостей, мотивації, необхідних для лідерської ролі. Жіночі риси емоційності, залежності, чутливості вважаються несумісними з лідерством. Жінки частіше визначають свою модель поведінки, перебуваючи в ролі матері, дружини, і проявляють більший інтерес, ніж чоловіки, до кооперативної діяльності.

Найчастіше жінки будують свої лідерські моделі поведінки, базуючись на соціальному, персональному та організаційному досвіді, тому що бракує реальних ролевих моделей жіночого лідерства. Більшість дослідників проблеми лідерства дотримується думки, що будуть служити прикладом не реальні взірцеві моделі жіночого лідерства, а тільки зі зміною певних соціальних цінностей. Зміна ставлення до жінки в суспільстві, широке визнання та сприйняття її характерних якостей, придатних для лідерства, спричинить збільшення жінок-лідерів у суспільстві. Настав час забути твердження, що політика – справа чоловіка.

Політичний аспект. Зокрема за рівнем представленості жінок у парламенті Україна серед інших країн світу посідає 152 місце. Її випереджають не тільки найрозвинутіші світові країни, а й сусідні Білорусь, Угорщина, Польща, Словаччина, Румунія, Росія, Туркменистан, а також Мозамбік, В’єтнам, Уганда, Намібія, Антигуа і Барбуда, Нікарагуа, Гамбія, Гана, Джибуті тощо [10, с.60]. А очолює список Швеція, у якій нині вводять квоти для захисту чоловіків-парламентаріїв. Цікаво, що за нею йде Руанда. Як виявляється, більшість чоловіків у цій державі зайнята багаторічною громадянською війною, тому влада зосереджена в жіночих руках.

Витоки жіночої емансипації, на думку А.Колодій, можна відшукати в Радянському Союзі. Проголошена рівність жінки та чоловіка впроваджувалась у колишньому СРСР у гротескній формі. Це була рівність при виконанні найважчих (фізично) робіт, у відповідальності за

забезпечення сім'ї елементарними засобами до життя, у зобов'язаннях перед державою ("Раньше думай о Родине, а потом о себе...") [7, с.7]. Радянська жінка була емансипована лише в тому розумінні, що вона була залучена до всіх без винятку сфер суспільної діяльності. Сказати, що "соціалістична рівність" зовсім не мала позитивного впливу на статус жінок у країнах колишнього СРСР (принаймні європейських) було б неправильно. Через масову залученість жінок до освіти й науки старомодним, непопулярним стало уявлення про інтелектуальну нижчість жінки.

За інформацією Міжпарламентського Союзу (Женева, 5 березня 2006 року), ще далеко до рівності, незважаючи на певний прогрес. Присутність жінок у парламенті та їх активна участь у законотворчому процесі є необхідною передумовою для озвучення питань, що безпосередньо стосуються жіночих інтересів. Жінки змінюють парламент, щоб він відображав суспільство, яке вони хочуть створити. Це окремі висновки засідання жінок – голів парламентів, організованого Міжпарламентським Союзом у штаб-квартирі ООН. Один із п'яти парламентаріїв, обраних у 2005 році, – жінка. Згідно з останньою статистикою щодо виборів до нижньої палати або однопалатного парламенту в 39 країнах, у яких у 2005 році відбулися парламентські вибори, одна п'ята (20%) обраних парламентаріїв – жінки [11].

Що стосується сьогодення, то наприкінці 2005 року в середньому 16,3% членів верхніх та нижніх палат парламентів були жінками, порівняно з 15,7% у 2004. Така тенденція підтверджує сталий прогрес, починаючи з 1995 року, коли частка жінок у парламентах складала 11,3%. Позитивна тенденція простежується й серед жінок – глав держав або жінок, які обіймають найвищі урядові посади. В Європі у 2005 р. рекордна кількість вищих політичних посад належала жінкам, наприклад в Естонії, Фінляндії, Україні та Німеччині, де в листопаді, уперше за історію, канцлером стала жінка. Загалом у 2005 році жінки були главами держав або урядів у 10 країнах [11]. 2006 рік також розпочався обнадійливо з обранням уперше жінки на посаду президента в Чилі та переобранням президента Фінляндії.

На думку Марфи Скорик, директора Київського інституту гендерних досліджень, чоловіки контролюють близько 90–95% економічних ресурсів. Це виразно корелюється з даними

у світі, де чоловіки контролюють 99% економічних ресурсів, а жінки приблизно 1%. При цьому жінки виконують дві третини роботи й отримують одну третину заробітної плати. Оскільки участь у політиці є кошовною справою, це дуже зменшує шанси жінки представляти суспільні інтереси, бо економічні ресурси, які жінки можуть залучити на вибори, є дуже обмеженими. За результатами соціологічних досліджень 2001 року, що проводилося в рамках проекту "Українське суспільство на рубежі XXI століття", політика цікавить 85% чоловіків, але й 78% жінок [3, с.29].

Опозиційний аспект. Особливе значення тут має опозиційне жіноче лідерство, яке визначає, наскільки суспільство є демократичним і правовим, наскільки жінка в політиці може реалізувати свої прагнення (особливо опозиційні). Звідси випливає теза, що опозиційний жіночий лідер не може здійснювати свою діяльність в антигромадянському суспільстві. Опозиційні лідери в особі жінок мають місце в структурі громадянського суспільства в Україні і є одним із його індикаторів. Актуальність дослідження даної теми полягає і у виокремленні ролі жінки – лідера опозиції в політичному житті, оскільки вона своєю діяльністю може як мобілізувати суспільство на виконання важливих політичних завдань, так і привести суспільство до суперечностей і конфлікту.

На думку А.Колодій, сучасна демократія – представницька, ліберальна, правова. Джерелом влади є народ, який делегує повноваження своїм обранцям і контролює їх за допомогою чесних регулярних виборів, а також спостереження за відкритим, публічним політичним процесом, коли зловживань владою неможливо приховати. Таким намірам, якби вони з'явилися (а від цього не застрахована жодна країна), має протидіяти конкурентність [7, с.10]. У системі влади конкурентність забезпечує опозиція. Її цивілізоване функціонування вимагає досягнення в суспільстві згоди щодо того, що той, хто здобув перемогу на виборах або має більший вплив на владні структури, не використає тимчасову перемогу, щоб усунути з політичної арени тих, хто програв вибори. У цьому сенсі демократична влада схильна до самообмеження й здатна на нього.

Це вихід, передусім, на технології діяльності, на джерела формування опозиційності, на партійну й ідеологічну приналежність. Тому часто тут лідерство носить персоніфікований ха-

рактер. І навіть можна спостерігати певну діалектику розвитку правлячого й опозиційного лідерства. Саме цей аспект визначає справжню роль опозиційного жіночого лідерства в становленні громадянського суспільства й показує демократичність стану влади й доступу до неї.

Є така думка, що жінок не цікавить чи майже не цікавить політичне життя, політика загалом. Сфера політики завжди пов'язувалася з чоловічою активністю та боротьбою за владу. Так сталося історично, що чоловіки мають більше часу на реалізацію себе в суспільній сфері, оскільки певний відсоток активного часу жінки йде на виховання дітей. Настав час забути твердження, що політика – справа чоловіча. Найвагоміша причина відсутності жінок у політиці полягає не в самих жінках, а в тій системі гендерних відносин, що склалися. Історично сформований поділ праці визначив переважно чоловічий характер лідерства ще й тому, що концентрація влади вимагала прояву таких особливих якостей, як фізична сила, агресивність, раціональність, воля, а також креативність мислення. Влада жінок обмежувалася родовим, сімейним життям, що передбачало культивування таких якостей (яких часто не вистачає в політиці), як альтруїзм, емоційність, інтуїція, доброта, вміння йти на компроміси.

Не можна заперечувати той факт, що позитивні кроки на шляху до забезпечення рівності між жінками та чоловіками в політиці вже робляться, існують урядові програми, багато громадських організацій піднімає ці питання, робляться конкретні кроки в гендерному напрямку. Усе це обов'язково матиме свій подальший розвиток і, будемо сподіватися, позитивний.

1. Бакуменко В. Теоретико-методологічні засади гендерної політики: закономірності та фактори вибору // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. – Вип.1. – С.14–24.

2. Грицак Н. Теоретичні засади гендерної політики // Вісник Національної академії державного управління. – 2004. – №1.

3. Губань В. Жінки ідуть у нас гуп: статистика // Пік. – 2001. – №2. – С.29.

4. Взгляды женщин-парламентариев России на “женский вопрос” (результаты опроса женщин-депутатов Верховного Совета России) // Женщины и социальная политика (гендерный аспект) / Отв. ред. З.Я.Хоткина. – М., 1992. – С.164–177.

5. Жіночі об'єднання України як суб'єкти державотворення кінця ХХ століття: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / О.Б.Ярош; НАН України. Інститут політ. і етнонац. дослідж. – К., 2000. – 19 с.

6. Кириленко О. Жіноче політичне лідерство як об'єкт соціологічного аналізу // Жінки в політиці: міжнародний досвід для України: Збірник наукових статей. – К.: Аггіка, 2006. – С.211–222.

7. Колодій А. Жінка і суспільство: виклики ХХІ століття і посткомуністична реальність // Матеріали науково-практичної конференції “Українська жінка в політиці”. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2000. – С.2–23.

8. Колнаков В., Анісімов О. Лідерство – фактор суспільного розвитку // Персонал. – 2005. – №4. – С.68–73.

9. Константинова В.Н. Женщины и проблемы политического лидерства // Женщины и социальная политика (гендерный аспект) / Отв. ред. З.Я.Хоткина. – М., 1992. – С.107–116.

10. Кузнецова С. Механізми формування політичного лідерства в Україні // Нова політика. – 2001. – Вип.32. – С.60–63.

11. Офіційний сайт міжпарламентського Союзу (Женева). – 5.05.2006. – <http://www.ipa.com>.

12. Політичне лідерство: сутність та механізм формування в Україні: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / С.В.Кузнецова; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2002. – 19 с.

13. Рысковая Т. Политический портрет лидера: вопросы типологии // Вестник МГУ. Политические науки. – 1997. – №3. – С.109–113.

14. Серегина И.И. Профессиональная карьера // СОЦИС. – 1999. – №4. – С.78–81.

15. Участь жінок у розбудові громадянського суспільства в Україні (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.): історичний аспект: Автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01 / А.І.Стахневич; Східноукр. нац. ун-т ім. В.Далі. – Луганськ, 2004. – 20 с.

16. Феномен жіночого політичного лідерства в Україні: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Л.С.Трофименко; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2002. – 18 с.

17. Чикалова И. Партии и власть в США и Великобритании: Гендерная политика в 1970–1990-е годы. – Мн.: Тесей, 2000. – 288 с.

Y.MYSLYUK

WOMAN-LEADER IN THE POLITICS: THEORETICAL ASPECTS

A political leader is a personal aspect of research policy. There is no strict border between male and female political leadership. Especial value here has oppositional female leadership. A woman as an oppositional political leader can activate the whole society to perform some essential political tasks or to create a conflict.

Key words: a woman, leader, oppositional, civil society, leadership, politics.